

Президентська політика сприяння розвитку бібліотечної справи в країнах світу

У статті аналізується президентська політика щодо бібліотек у країнах світу від законодавчого забезпечення до сприяння побудові нових приміщень.

Розвиток бібліотечної справи будь-якої країни неможливий без підтримки державною владою. Цей процес має двосторонній характер і досить велику сферу шляхів взаємодії. Лише невеликий аспект цієї проблематики – це політика президентської влади щодо бібліотек, яка не завжди є конструктивною й часто має епізодичний характер, але вона вносить суттєві зміни в діяльність культурних закладів. Проводячи державну політику у сфері культури для збереження національного культурного надбання, президенти багатьох країн підтримують діяльність бібліотек, адже останні не лише є банком знань, а й виконують просвітницьку й виховну місію.

Дане дослідження ставить за мету дослідити методи та засоби сприяння президентської влади розвитку бібліотечної справи в провідних країнах світу. Цей досвід буде корисний для використання в українських реаліях щодо оптимізації діяльності бібліотек, активного формування єдиного інформаційного простору з допомогою державних структур.

Головним центром розвитку бібліотек будь-якої держави є національна бібліотека або бібліотеки, якщо їх декілька. Тому відносини останніх з вищою державною владою відбиваються на розвитку бібліотечної справи в цілому.

Політика сприяння президентської влади розвитку національних бібліотек у країнах Європи, Америки та Азії відбувається в кількох напрямках:

- законодавче забезпечення діяльності бібліотек;
- президентські ініціативи щодо розвитку бібліотечної справи та її інформатизації;
- участь у забезпеченні матеріальної бази бібліотечної діяльності;
- участь в урочистих подіях.

У країнах із президентською та президентсько-парламентською формами правління президенти мають право видавати укази, розпорядження, які регулюють правовідносини в різних сферах суспіль-

ного буття, зокрема і в культурній сфері, до якої належить бібліотечна справа. У республіках парламентського типу президенти підписують закони, прийняті парламентом. Тим самим вони законодавчо впливають на діяльність бібліотек. У більшості випадків усі законодавчі ініціативи та правові акти спрямовані на вдосконалення діяльності, підняття бібліотек на новий рівень у суспільстві (через надання їм статусу національних), розширення послуг, введення нових технологій у функціонуванні бібліотек, а також на побудову нових, більш сучасних, приміщень. Але інколи бувають і деструктивні розпорядження. Для прикладу візьмемо ініціативу колишнього президента Туркменістану С. Ніязова з приводу закриття сільських та районних бібліотек. Цікаве і його обґрунтування: «Книги в нас ніхто не читає, у бібліотеки народ не ходить. Нехай залишається Центральна бібліотека та студентські бібліотеки у вузах, всі інші необхідно закрити» [1]. На щастя, у сучасному суспільстві такі випадки трапляються дуже рідко.

Іноді президенти змінюють статус бібліотек для отримання потужного власного інформаційного ресурсу, що в результаті обмежує доступ певних прошарків населення до їх фондів. Так, Бібліотека Управління справами президента Республіки Азербайджан, яка створена у 2003 р. з ініціативи тодішнього президента – Г. Алієва, об'єднала найстарішу бібліотеку м. Баку – Центральну міську бібліотеку та Бібліотеку господарського відділу Управління справами президента Республіки Азербайджан, ставши при цьому, на думку азербайджанських журналістів, «еталоном бібліотечної справи сучасного Азербайджану» [2], водночас обслуговуючи лише представників державної влади.

Інший приклад створення Президентської бібліотеки ім. Б. М. Сльцина в Російській Федерації, офіційне відкриття якої відбулось 27 травня 2009 р. у Санкт-Петербурзі. За словами президента РФ Д. Медведева, «Президентська бібліотека стане не лише книжковим сховищем та науково-просвітницьким центром, але й найбільшим інформаційним порталом, створеним на основі найсучасніших технологій. А завдяки мережі філіалів у всіх регіонах Росії – це й сполучна ланка для бібліотечної системи країни» [3]. Тобто головна мета створення цієї бібліотеки – це формування єдиного інформаційного простору, який сприяв би повазі до російської історії та державності, популяризації діяльності інститутів державної влади та зміцненню їхніх зв'язків із суспільством, а також тісному взаємозв'язку і співробітництву державних органів, наукових закладів, громадських організацій, які займаються проблемами російської державності. Президентська бібліотека була створена як продовження політики російського керівництва зі зміцнення й централізації

влади в суспільстві. Ця бібліотека була задумана як електронна система зв'язку між усією бібліотечною системою країни. У ній поєдналися не лише просвітницька, патріотична функція, а й освоєння нових сучасних технологій.

Бурхливий розвиток світової фінансової кризи 2008–2009 рр. істотно вплинув на бібліотечну справу. Цей вплив виявився в зниженні фінансування діяльності бібліотек і, водночас, вони залишилися джерелом сучасних знань, які допомагають отримати нові вміння та навички, оптимізувати економічний процес для протистояння умовам кризи. Тому підтримка державної влади, зокрема президентської, сьогодні конче потрібна бібліотекам. Наприклад, Президент України В. Ющенко у квітні 2009 р. видав указ, в якому доручив Кабміну та Київській міській державній адміністрації забезпечити фінансування державних програм щодо розвитку бібліотек та виділити земельну ділянку для будівництва нового корпусу Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. На жаль, у нашій країні Президент не має таких повноважень, як у країнах із президентською формою правління, і тому часто його ініціативи не реалізуються.

З розумінням до розвитку бібліотечної справи, навіть враховуючи умови світової фінансової кризи, поставився президент США Б. Обама. Він зазначив, що «бібліотеки відіграють важливу роль в американській економіці, оскільки 73 % публічних бібліотек є єдиним інститутом місцевої громади, де можливий доступ до Інтернету, а в сільських районах ця цифра досягає 83 %», додавши при цьому, що «закриття бібліотек у період фінансової кризи було б великою помилкою влади». На підтримку своїх слів Б. Обама підписав декілька постанов з економічного стимулювання діяльності бібліотек. За однією з них публічним бібліотекам виділялося 200 млн дол. у формі грантів на додаткове оснащення сучасними комп'ютерами та 90 млн на підключення до цифрового телебачення. Підтримка Б. Обамою бібліотечної справи, на думку американських аналітиків, відбувається завдяки його любові до книг [4].

У сучасному інформаційному суспільстві стає дедалі популярнішим розвиток електронних ресурсів та дистанційний доступ до них. Тому часто президенти підтримують ініціативи з приводу інформатизації, використання електронних інформаційних ресурсів та оцифрування національного спадку, що зберігається в бібліотеках. Так, президент Франції Ж. Ширак у 2005 р. запропонував проект створення електронного архіву фондів європейських національних бібліотек для «поширення знань, мов та збереження культурної спадщини» [5]. Ця ініціатива вилилася в проект єдиної інтернет-бібліотеки країн Європи «Євро-

пейська цифрова бібліотека» (www.europeana.eu), яка відкрилася в листопаді 2008 р. На жаль, довгоочікувана бібліотека, яку назвали Europeana, закрилася в перший день роботи. Про її актуальність і значущість говорить причина її закриття – сервер бібліотеки не витримав великої кількості відвідувачів (10 млн за годину) [6]. Після виправлення всіх технічних негараздів бібліотека запрацювала знову в грудні 2008 р.

У 2007 р. президент Казахстану запропонував створити національну електронну бібліотеку для підвищення освітнього рівня студентів та розвитку вітчизняної науки, пов'язавши всі національні бібліотеки, університети, а також закордонні інформаційні центри [7]. Ця бібліотека, яка відкрилася 5 грудня 2007 р., розрахована на все населення Казахстану, зокрема на сільські та соціально незахищені прошарки. Адже вона містить не лише тексти законодавчих актів, а й коментарі юристів, зручний шлях пошуку необхідної інформації, на відміну від юридичних баз даних.

Президенти часто беруть активну участь у забезпеченні матеріальної бази діяльності національних бібліотек. Яскравим прикладом є колишній президент Франції Ф. Міттеран, завдяки активній участі якого було розпочате будівництво нового приміщення Національної бібліотеки Франції. Її відкриття відбулося 20 грудня 1995 р. вже після того, як Ф. Міттеран залишив президентський палац, але все одно їй було присвоєно його ім'я. Другий приклад – Національна бібліотека Республіки Білорусь, нове приміщення якої з'явилося за активного сприяння президента О. Лукашенка (від перерахування двох президентських зарплат до безпосередньої участі в будівництві під час республіканських суботників). Будівництво цієї бібліотеки стало національним проектом, який підняв статус бібліотечної справи на вищий рівень навіть порівняно з країнами регіону Східної Європи. За активної підтримки президента Н. Назарбаєва йде обговорення будівництва нової сучасної національної бібліотеки в Казахстані, архітектурний проект якої був обраний на міжнародному конкурсі.

Інкони трапляється, що президент навпаки гальмує будівництво нових приміщень бібліотеки. Так, вже декілька років тягнеться конфлікт між владою Чехії, зокрема президентом В. Клаусом та прихильниками архітектурного проекту нової будівлі Чеської національної бібліотеки (архітектор Я. Капліки помер у 2009 р.) у вигляді восьминога. Цей проект виграв у березні 2007 р. міжнародний конкурс, в якому брало участь 355 архітекторів зі всього світу. За цим проектом бібліотека повинна була бути побудована до 2011 р. з бюджетом 93,2 млн дол., мати дев'ять надземних поверхів та 35 тис. кв. м площі, на якій повинні

розміститися читальні зали, кафе та магазини. Нова будівля розраховувалася на 10 млн книг, які повинні були зберігатися в підземних сховищах [8]. Але на думку представників влади, цей проект не вписується в архітектурний стиль старої Праги.

Неоднозначна ситуація в Латвії з будівництвом нової Національної бібліотеки – «Замок світла». Якщо колишня президент Латвії В. Віке-Фрейберга виступала на захист цього проекту, то нинішній президент В. Затлерс вважає, що в умовах кризи такий дорогий проект потрібно заморозити [9]. Потрібно відзначити, що навіть Міжнародна експертна рада ЮНЕСКО підтримала проект будівництва «Замку світла» [10].

Президенти також беруть участь в офіційних урочистих заходах, які проходять за участю національних бібліотек. Так, президент Німеччини відкриває всі конференції, симпозіуми, семінари, які відбуваються в Берлінській національній бібліотеці. У головних подіях у діяльності Національної бібліотеки Ірану завжди брав участь колишній президент Ірану М. Хатамі, який працював директором цієї бібліотеки до обрання на посаду президента. Він і підтримував бібліотеку, сприяв будівництву нового приміщення (97 тис. кв. м) [11].

У сучасній Україні через знижене фінансування бібліотеки переходять до нових форм і видів діяльності. Так, у 2007 р. Президент України В. Ющенко під час поїздки по Рівненській області відкрив першу серед вузів віртуальну бібліотеку в Національному університеті «Острожська академія» [12]. Почесну місію відкриття бібліотек взяла на себе й дружина Президента України К. Ющенко. 2 жовтня 2008 р. вона відкрила першу в Україні спеціалізовану музейну бібліотеку, головним завданням якої мало бути надання доступу до інформації з актуальних питань музейної сфери для спеціалістів та студентів вузів профільних спеціальностей [13]. Окремо виділимо діяльність экс-президентів у розвитку бібліотечної справи та збереження культурного надбання. Так, в Україні колишній Президент Л. Кучма і його благодійна організація Президентський фонд «Україна» вже декілька років постійно підтримують проект із допомоги сільським бібліотекам як у матеріальному плані, так і в наповненні бібліотечних фондів.

Фонд Бориса Сльцина в Росії в рамках підтримки російської культури за кордонами РФ допомагає відкривати центри російських досліджень при Національних бібліотеках. У 2006 р. такий центр було відкрито при Національній бібліотеці Республіки Казахстан. Його фонд становить більше 1200 книг з філософії, психології, науки, політики та інших галузей знань, а також повнотекстову базу даних «Преса Росії» [14]. Екс-президент Мексики запропонував проект створення «Музею президен-

тив» (<http://www.centrofox.org.mx> – іспан. мова), у комплекс якого, крім музею, увійшли мегабібліотека та Центр дослідження демократії. У бібліотеці зібрано найповнішу підбірку книг і періодичних видань з питань демократії, національної й міжнародної політики, історії міжнародних відносин і т. ін. Фонд бібліотеки нараховує 10 тис. томів й складається з чотирьох колекцій: загальна колекція; колекція довідкової літератури; книги для дітей та молоді; колекція публікацій у періодичних виданнях.

Таким чином, президентська політика щодо бібліотечної справи має різноманітні методи впливу як на її розвиток, так на і гальмування від законодавчих ініціатив до побудови нових бібліотек, які підвищують не лише імідж президента як культурного діяча, а й статус бібліотечної справи країни. Багато ініціатив з інформатизації, побудови єдиного інформаційного простору, створення електронних бібліотек, відкриття нових сучасних приміщень в інших країнах відбуваються й без участі президентів, навіть якщо вони мають істотні повноваження і досить сильно впливають на державну політику. Але в тих країнах, де такі бібліотечні процеси підтримуються президентською владою, глава держави своїми діями підкреслює важливість цієї сфери, її необхідність не лише для розвитку нових технологій і більш ефективного поширення знань, а й для кращого збереження культурного національного надбання для наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Туркменбаши борется с медициной [Электронный ресурс] // Газета. Ru. – Режим доступа: http://www.gazeta.ru/2005/03/01/kz_m149782.shtml, свободный. Заглавие с экрана.
2. Мясникова, А. Культура для избранных [Электронный ресурс] / А. Мясникова // Зеркало. – 2007. – 16.02. – Режим доступа: <http://www.zerkalo.az/print.php?id=14014>, свободный. Заглавие с экрана.
3. Обращение президента Д. Медведева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.prlib.ru/Pages/president.aspx>, свободный. Заглавие с экрана.
4. Позиция Президента США [Электронный ресурс] / Материал подготовлен А. Янковым по материалам зарубежных сайтов. – Режим доступа: <http://www.library.ru/3/focus/ala.php>, свободный. Заглавие с экрана.
5. Ширак призывает Европу достойно ответить Google [Электронный ресурс] // Сетевой журнал. – 2005. – 29.04. – Режим доступа: <http://www.setevoi.ru/cgi-bin/srchprint.pl?id=3367>, свободный. Заглавие с экрана.
6. Европейская интернет-библиотека закрылась в первый же день работы [Электронный ресурс] // Ves.LV. – 2008. – 22.11. – Режим доступа: www.ves.lv/article/61905, свободный. Заглавие с экрана.

7. Президент Казахстана Нурсултан Назарбаев предлагает создать национальную электронную библиотеку [Электронный ресурс] // Официальный сайт города Алматы. Новости. – 2006. – 26.05. – Режим доступа: http://www.almaty.kz/page.php?page_id=9&lang=1&news_id=21-34, свободный. Заглавие с экрана.

8. Чехия озадачена библиотекой в виде осьминога [Электронный ресурс] // Мембрана.ru. – 2007. – 16.05. – Режим доступа: <http://www.membrana.ru/articles/imagination/2007/05/16/201500.html?wire=mainsection>, свободный. Заглавие с экрана.

9. Президент: строительство Замка света надо заморозить [Электронный ресурс] // DELFI. – 2007. – 20.08. – Режим доступа: <http://rus.delfi.lv/news/daily/latvia/article.php?id=18743548>, свободный. Заглавие с экрана.

10. ЮНЕСКО поддержало проект строительства Национальной библиотеки в Риге [Электронный ресурс] // Nokli-service. – Режим доступа: <http://nokli.ru/news/719.html>, свободный. Заглавие с экрана.

11. Президент Ирана принял участие в церемонии открытия нового здания Национальной библиотеки Ирана [Электронный ресурс] // IRNA. – 2005. – 1.03. – Режим доступа: http://www.iran.ru/rus/news_iran.php?act=news_by_id&news_id=28153, свободный. Заглавие с экрана.

12. Президент Украины открыл виртуальную библиотеку в Национальном университете «Острожская академия» [Электронный ресурс] // Картина дня. – 2007. – 22.06. – Режим доступа: http://kartina-ua.info/index.phtml?art_id=126014&action=view&sel_date=2007-06-22, свободный. Заглавие с экрана.

13. Катерина Ющенко открыла первую в Украине специализированную музейную библиотеку [Электронный ресурс] // Пресс-служба Президента Украины Виктора Ющенко. – 2008. – 2.10. – Режим доступа: <http://www.president.gov.ua/ru/news/11522.html>, свободный. Заглавие с экрана.

14. *Задорожная, Я.* Подарок от фонда Ельцина [Электронный ресурс] // Я. Задорожная // Экспресс К. – 2006. – 27.09. – Режим доступа: http://www.express-k.kz/show_article.php?art_id=4448, свободный. Заглавие с экрана.